

2 We denken bijvoorbeeld aan:

- Backx, J. e.a.: **Grammatica in gebruik. Nederlands voor anderstaligen. Leer- en oefenboek.** Amsterdam/Antwerpen: Intertaal, 1995.
[Van dezelfde uitgever als 'Taal vitaal' en beter dan de grammatica-onderdelen in het werkboek van deze methode.]
- De Bakker, I. e.a.: **Nederlands in hoofdlijnen. Praktische grammatica voor anderstaligen.** Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994.
[Theorieboek, oefeningenboek en docentenhandleiding.]
- Fontein, A.M. & A. Pescher-ter Meer: **Nederlandse grammatica voor anderstaligen.** Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders, 1993 (2e uitgave, 1ste uitgave 1985).
[Naslagwerk voor leerkrachten.]

3 Op één van de informatiesessies over TV zei de uitgever dat er van de uitspraak oefeningen geen versie voor Vlaanderen overwogen wordt, omdat de grootste markt voor taalmethodes Nederlands voor anderstaligen nog steeds in Nederland ligt. Met die redenering zet je een wel bijzonder ongelukkige vicieuze cirkel in gang...

Het pomphuis van de 21ste eeuw

Roger Jacobs & Jef van Doorslaer: *Het pomphuis van de 21ste eeuw. Educatie in de actieve welvaartsstaat.* Berchem: EPO, 2000, 211 p. (ISBN 90 6445 170 2)

In *Het pomphuis van de 21ste eeuw* maken Roger Jacobs & Jef van Doorslaer, respectievelijk educatief medewerker en coördinator van het Centrum Basiseducatie Hasselt, een kritische analyse van de rol van (volwassenen)educatie in de actieve welvaartsstaat – onze versie van het neoliberale model. Hoewel het boek eerder is toegespitst op de sector basiseducatie, en daarbinnen op de alfabetisering, is het verplichte lektuur voor iedereen die bij onderwijs betrokken is. Zeker mensen die actief zijn in de sector NT2, die meer en meer genoemd

wordt in verband met de *employability* van de cursisten, kunnen er veel interessante inzichten in terugvinden.

De opbouw van het boek is glashelder. In een eerste deel beschrijven de auteurs de evolutie die het NT1-discours (alfabetisering van volwassen analfabeten) de jongste dertig jaar heeft ondergaan. Na de herontdekking van het analfabetisme in de jaren '70 volgden een hele reeks vrijwillige initiatieven waarin alfabetisering zeer eng werd opgevat. Na korte tijd vinden deze initiatieven

aansluiting bij internationale ontwikkelingen, waar op dat moment het begrip *functioneel analfabetisme* opgang maakt. Daarbij wordt geletterdheid verbreed tot alle kennis, attitudes en vaardigheden die iemand nodig heeft om in het maatschappelijk verkeer in de ruime zin te kunnen functioneren. Alfabetisering wordt dus veel meer dan iemand leren lezen en schrijven. Het is iemand (helpen) emanciperen om volwaardig aan onze maatschappij te kunnen participeren. Momenteel dreigt geletterdheid echter opnieuw te verengen, namelijk tot die basisvaardigheden die iemand nodig heeft om zich te kunnen handhaven op de arbeidsmarkt. Door geletterdheid te herleiden tot haar economische betekenis verliest de alfabetisering haar brede emancipatorische doelstellingen.

In het tweede deel wordt deze focus op de arbeidsmarkt geplaatst in de evolutie die de westerse maatschappijen doormaken in de richting van de actieve welvaartsstaat. Na de crisis van de jaren '70 en de massale en blijvende werkloosheid die erop volgde, waren de meeste westerse regeringen er in de eerste plaats op gebrand de werkloosheid minder zichtbaar te maken: met statistische ingrepen en schorsingen werden de officiële werkloosheidscijfers kunstmatig laag gehouden. Momenteel zien we echter dat de aandacht verschuift naar de tewerkstellingsgraad: landen met een te lage tewerkstellingsgraad worden als ongezond beschouwd. Werklozen moeten ertoe aanzet worden terug te gaan werken. Onder invloed van de neoliberale politiek in de Angelsaksische landen wordt daarbij heel het stelsel van de sociale zekerheid in vraag gesteld. De passiefmakende sociale zekerheid moet een activerende rol krijgen. Zo worden bijvoorbeeld uitkeringen voorwaardelijk: afhankelijk van de pogingen die iemand doet om werk te vinden of zichzelf om te scholen. Centraal daarbij staat de *employability* van de arbeidsreserve: in welke mate beantwoordt zij aan de noden van de arbeidsmarkt?

Door de aandacht in het werkgelegenheidsdiscours te verleggen naar de scholingsgraad van de werkzoekenden, verdwijnt de vraag of we niet te maken hebben met een structureel probleem: is er wel voldoende arbeid (de media doen hun best om ons te doen geloven van wel) en wat is de kwaliteit van de arbeid die vrij wordt gemaakt door de neoliberale maatregelen? De VS hebben inderdaad een veel hogere tewerkstellingsgraad dan de meeste West-Europese landen, maar door de flexibilisering van de arbeid en de laaggehouden uitkeringen en minimumlonen verschijnen daar de zogenaamde *working poor*: mensen die ondanks een job nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden. Samengevat: de focus op de inzetbaarheid, scholingsgraad en werkwilgheid van de werklozen stelt deze groep zelf verantwoordelijk voor zijn problemen. Zij vinden geen job omdat ze niet over de juiste opleiding en attitudes beschikken, niet omdat er structurele problemen op de arbeidsmarkt zijn (uitstoot van arbeid voor laaggeschoolden, delokalisatie). Educatie en welzijnswerk krijgen de taak deze mensen terug inzetbaar te maken en de problemen voor individu, gemeenschap en werkgever op te lossen. Dat opleiding geen werk genereert maar wel de concurrentiepositie van afzonderlijke individuen kan versterken, is in het huidige werkgelegenheidsdiscours echter geen issue.

In het derde deel wordt de opkomst van de actieve welvaartsstaat geschetst binnen de ontwikkelingen van het economische systeem. We zien de laatste jaren ten gevolge van internationalisering (opheffen van handelsbelemmeringen, openbreken van markten) en flexibilisering (opheffen van de bescherming van de zwakste werknemersgroepen) een opflakking van de wereldwijde concurrentieoorlog. Door vooruitgang te verengen tot economische vooruitgang wordt het welzijn van individuen ondergeschikt gemaakt aan economische indicatoren. In dit deel laten de auteurs overtuigend zien dat werkgevers behoefte hebben aan een goed

opgeleide arbeidsreserve. Alleen zo kan immers de steeds oplopende loonkost voor hooggeschoolden onder controle worden gehouden. Door werklozen via opleidingen en dreigementen inzetbaar te houden, wordt de concurrentie onder werknemers opgedreven en kunnen al te aanmatigende werknemerseisen afgehouden worden. Met andere woorden: werkloosheid is een positieve factor in de internationale concurrentieoorlog, maar alleen wanneer de arbeidsreserve daadwerkelijk inzetbaar kan worden gehouden.

In het laatste deel verlaten de auteurs deze grote contextvragen en krijgen we verhalen uit hun dagelijkse praktijk. Ze houden een warm en soms ontroerend pleidooi voor een hernieuwde aandacht voor de emancipatorische betekenis van de basiseducatie. Leren mag niet uitsluitend gedefinieerd worden vanuit de noden van de arbeidsmarkt, maar moet aandacht hebben voor de noden én de al aanwezige competentie van de deelnemers.

Het pomphuis is een gedreven en breed opgevat werk dat de lezer ertoe aanzet recente ontwikkelingen in de (volwassenen)educatie en het welzijnswerk kritisch te bekijken. Daarbij staan de auteurs zeer argwanend tegenover het kader (neoliberalisme, actieve welvaartsstaat) waarbinnen deze ontwikkelingen vorm krijgen. Ik kan me voorstellen dat niet iedereen het met de ideologische uitgangspunten van de auteurs eens is, maar hun kritiek op de richting die de economie is ingeslagen – globalisering, individualisering, liberalisering – is voldoende onderbouwd met voorbeelden en cijfermateriaal om de lezer aan het denken te zetten. Bovendien beroepen zij zich op zeer recente en ernstig te nemen bronnen en doen zij geen pogingen hun ideologische uitgangspunten te versluieren. Daarbij

maken ze het de lezer niet altijd gemakkelijk: het boek vergt nogal wat concentratie, het slogan-gehalte ligt zeer laag.

De vraag blijft natuurlijk in welke mate deze studie relevant is voor het NT2-domein. Didactisch hebben de auteurs daar natuurlijk weinig aan toe te voegen, maar ideologisch gezien merken we in het NT2-discours dezelfde oriëntatie op de arbeidsmarkt. Ook hier kunnen we vaststellen dat de onevenredig hoge werkloosheid in de traditionele migrantengemeenschappen niet wordt beschouwd als een structureel probleem aan de aanbodzijde van de economie en ook niet als een probleem van racisme (dat mensen van vreemde origine ook met gelijke kwalificaties moeilijker aan de bak komen). Migranten zijn onvoldoende geschoold en kennen onvoldoende Nederlands om aan de bak te komen. Het antwoord hierop zijn gerichte lessen Nederlands die anderstalige migranten moeten aanpassen aan de arbeidsmarkt. We zien hier dus eenzelfde fenomeen van *blaming the victim*. Migranten kennen onvoldoende Nederlands. Als ze voldoende energie investeren in Nederlands leren, zullen ze automatisch de weg naar de arbeidsmarkt vinden. Tekenend hiervoor is een recent project van VAOB en VDAB: *Nederlands op de werkvloer*. In *De Morgen* van 22/6/2000 lezen we nog dat de Vlaamse regering een half miljard uittrekt voor de 'inburgeringstrajecten' voor nieuwe migranten. Op het programma staan: NT2, maatschappelijke oriëntatie en een voorbereiding op de arbeidsmarkt. Ook hier kunnen we ons de vraag stellen in welke mate NT2 – zeker voor volwassenen – dreigt te verengen tot anderstaligen klaarstomen voor de arbeidsmarkt en of we geen bredere, maatschappelijk en persoonlijk relevante doelstellingen kunnen nastreven.

Boris Mets
Z. Grammestraat 23
2018 Antwerpen
boris.mets@docent.ehb.be